

Zpětná vazba v distančním vzdělávání¹

Řízení jakýchkoli procesů bez zpětné vazby je neproduktivní. Také kvalita výukového procesu závisí ve značné míře na úrovni zpětné vazby, kterou dostává student od vyučujícího, ale také na úrovni zpětné vazby, kterou získává vyučující o tom, jak student postupuje směrem k vytyčeným cílům.

Student musí získat informace, jež ho ujistí o tom, jaké vědomosti už získal, jaké dovednosti si osvojil, k jaké změně jeho dosavadních znalostí či názorů došlo.

O zpětné vazbě už bylo v pedagogické literatuře napsáno velmi mnoho. My se však chceme zamyslet konkrétně nad zpětnou vazbou v e-learningu, specificky v tutorovaných on-line kurzech.

Pojem zpětná vazba

Zpětná vazba je informace o správnosti výsledku, průběhu, postupu učebního procesu, nikoli však posuzování kvalit studenta.

Skutečně smysluplná zpětná vazba, která vhodně přispívá k aktivizaci studentů, by měla být součástí jak obsahové stránky jejich studia, tak i výukového prostředí, v němž studují.

LMS (*Learning management system*) samozřejmě umožňuje zařazovat do on-line výuky autotesty, testy, umožňují, aby studenti posílali vyřešené úkoly učiteli přímo v prostředí kurzu. Učitel má možnost ještě studentovi úkoly vrátit k dopracování nebo přepracování. Důležitým prostředkem, jakým lze získat zpětnou vazbu, jsou diskuzní fóra.

Role zpětné vazby v on-line výuce

V on-line vzdělávání hraje zpětná vazba ještě větší roli než v klasickém vzdělávání face-to-face. Bez důkladné zpětné vazby dochází v on-line kurzech k tomu, že se student ve výukovém prostředí „ztratí“ mnohem pravděpodobněji než v tradiční výuce. Kvalitně poskytovaná zpětná vazba může být velmi silnou motivací pro studenty on-line kurzů, zatímco nedostatek zpětné vazby je jednou z příčin neúspěšnosti studentů při studiu on-line.

V literatuře můžeme zjistit celou řadu požadavků, jak správně poskytovat zpětnou vazbu v on-line kurzech. Zpětná vazba by měla plnit roli diagnostickou a normativní, měla by být průběžná, formativní i sumativní a měla by zahrnovat jak hodnocení individuální, tak skupinové. Zpětná vazba by měla směřovat k zdokonalování dovedností studenta při vytváření výsledného produktu, ne na konečný produkt sám o sobě.

Formativní hodnocení je většinou průběžné a slouží především studentovi. Nespočívá primárně v měření výkonu, ale poskytuje rady, jak postupovat v další studijní činnosti, jak se vyhnout případným úskalím ve studiu, chybám v učebních procesech apod. Je to také např. informace o tom, do jaké míry studenti naplnili stanovená kritéria hodnocení úkolů.

Důležitá je **interaktivnost zpětné vazby**, protože často až v dialogu učitel identifikuje mylné myšlenkové postupy, mylné chápání cíle studijních aktivit, pojmů apod. Proto takovou roli hraje dialog mezi učitelem a studentem – prostřednictvím asynchronních zpráv, diskuze ve fóru nebo v synchronním chatu.

Sumativní hodnocení je informace o dosažených výsledcích. Může být dáno např. tím, jak student absolvoval závěrečné testy kurzu.

Mezi obecné překážky většího rozšíření formativního hodnocení patří to, že výsledky sumativních testů jsou snáze prokazatelné než účinky formativního působení na studenta.

---

¹ Zdroj: ROHLÍKOVÁ, L., VEJVODOVÁ, J. *Vyučovací metody na vysoké škole*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012, 281 s. ISBN: 978-80-247-4152-9 (úryvek z kapitoly 3 – Distanční vzdělávání a e-learning na vysoké škole). E-book ke stažení: <https://www.grada.cz/vyucovaci-metody-na-vysoke-skole-6818/>

Výsledky formativního hodnocení se stávají zjevnými až po dlouhodobějším působení a většinou pouze nepřímě.

Zpětná vazba pro studenty i učitele

Na začátku on-line kurzu určeného studentům kombinované formy studia mohou studenti vyplnit **sebehodnoticí dotazník**, který může poskytnout učiteli důležité informace o vstupní úrovni vědomostí a dovedností jednotlivých studentů.

Pokud se učitel rozhodne sestavit každému studentovi individuální studijní smlouvu, přesně šitou na míru, může vycházet z informací získaných na základě vstupního dotazníku. Individuální studijní smlouva může reflektovat obavy, které účastníci kurzu ve vstupním dotazníku uvádějí.

Velmi výhodnou zpětnou vazbu poskytuje učiteli i studentovi v on-line kurzu **elektronické portfolio**, kam lze ukládat výsledky všech aktivit studenta v kurzu, a to jak ve formě textových souborů, tak ve formě prezentací v různých aplikacích, audionahrávek, videonahrávek či flashových animací. Do portfolio pak lze vkládat i hodnocení těchto aktivit učitelem a studentovy reflexe těchto hodnocení i jakékoli reflexe studijní aktivity či obsahu lekce. Portfolio dává účastníkům velmi dobrý přehled o tom, jaké dělají pokroky při studiu, jakých výsledků dosáhli, a pro učitele jsou portfolio důležitým dokladem pro poskytnutí zápočtu. Pokud je aktivita založena na kolaborativní formě práce a výsledné řešení v portfolio je skutečně výsledkem práce celé skupiny, je třeba, aby jednotliví studenti v portfolio uvedli, jaký byl konkrétně jejich vlastní podíl na řešení aktivity.

Zpětná vazba pro studenty

Studenti potřebují zpětnou vazbu, která bude obsahovat nejen aspekt sumarizační, ale také si přejí formativní komentáře. Studenti očekávají zpětnou vazbu, která je:

- a) okamžitá, včasná a důkladná,
- b) průběžná formativní (o on-line diskuzích) a souhrnná (o dosažené kvalitě, úrovni),
- c) konstruktivní, motivující a věcná,
- d) konkrétní, objektivní a individuální,
- e) konzistentní.

Ad a) Okamžitá, včasná a důkladná zpětná vazba

Učitel on-line kurzu by měl reagovat na podnět studenta v co nejkratší době, se kterou studenty seznámí na úvodním tutoriálu nebo kterou uvede v individuální studijní smlouvě. Pokud z objektivních důvodů v této době reagovat není schopen, je vhodné v diskuzním fóru v kurzu o tom studenty informovat.

Ad b) Průběžná formativní a souhrnná zpětná vazba

Je důležité, aby již v průběhu on-line kurzu učitel ověřoval to, jak probíhají jednotlivé procesy související se studentovým učením, aby v případě potřeby mohl okamžitě zasáhnout a přispět k žádoucím změnám. Takové hodnocení, které je zaměřeno spíše na proces učení než na jeho výsledný produkt, se nazývá formativní. V on-line kurzech má učitel možnost prostřednictvím různých funkcí systému (LMS) monitorovat proces studentova učení, může pozorovat jednotlivé aktivity studenta v on-line kurzu, hodnotit průběžné řešení jednotlivých úkolů a zároveň diskuzních příspěvků ve fórech, může sledovat to, jak student zvládl jednotlivé otázky autotestů, a podle toho reagovat apod. Tyto rozmanité pohledy na studentovu práci v průběhu kurzu pomáhají učiteli identifikovat studentovy vzorce myšlení a jeho přístupy k

řešení problémů.

Sumativní hodnocení je hodnocení výsledků studentovy práce na konci on-line kurzu.

Ad c) Konstruktivní, motivující, věcná zpětná vazba

Zpětná vazba být musí, i za cenu případného záporného hodnocení. V on-line kurzu je však obtížnější poskytovat záporné hodnocení, protože nemáme k dispozici nonverbální prostředky komunikace, které mohou jasně dávat studentovi najevo, že kritika neznamena naprosté odmítnutí. Proto je třeba volit slova velmi citlivě.

Důležité je často chválit. Pochvala je jedním z nejsilnějších motivačních prvků vůbec.

Ad d) Konkrétní, objektivní a individuální zpětná vazba

Učitel nemusí být v on-line kurzu tím jediným, kdo studentovi zpětnou vazbu poskytuje. Můžeme využít také vzájemné hodnocení studentů – ve dvojicích. To může mít několik praktických významů:

- zvýšení interakce mezi studenty kurzu,
- prevence vzniku pocitu izolovanosti studentů kurzu,
- zdrojem získávání nových poznatků a zkušeností je řešení aktivit kolegů.

Význam má nejen to, že studenti dostávají zpětnou vazbu od kolegů, ale i to, že se učí zpětnou vazbu poskytovat.

Učitel přestává být jediným zdrojem zpětné vazby o kvalitě výukového procesu. Zpětná vazba, kterou účastník kurzu získá, tak může být objektivnější. Studenti bývají při poskytování zpětné vazby kritičtější, nekompromisnější, tvrdší. Pokud se však názor učitele s hodnocením, které poskytl studentovi jeho kolega, neshoduje, je nezbytné to uvést.

Ad e) Konzistentní zpětná vazba

Pokud na sebe jednotlivé studijní aktivity navazují, mělo by také navazovat hodnocení následné aktivity na předchozí hodnocení.